

obdobná jako v jiných zemích či zda se jim vymyká. Jak je z grafu č. 3 patrné, závislost výsledků v matematice především na sociálně-ekonomickém statusu školy patří k jedněm z nejvyšších v rámci zúčastněných evropských zemí. Až 46 % rozptylu výsledků českých žáků v matematice je dáno agregovaným sociálně-ekonomickým statutem školy, větší hodnoty už má jen Maďarsko (56 %) a Malta (73 %). V České republice tedy více než v jiných zemích záleží na tom, do jaké školy a s kým žák chodí. Zároveň žáci z podobně sociálně situovaných rodin navštěvují školy častěji společně, a to již od 1. stupně základní školy.

2.3 Závěr: přetrvávající nerovnosti v českém vzdělávacím systému

Z výše uvedených analýz je patrné, že vliv rodinného zázemí na výsledky žáků v ČR je již na prvním stupni značný. Nejenže se vliv rodinného zázemí dítěte promítá do jeho osobních výsledků, ale navíc se znásobuje tím, jak se liší složení jednotlivých tříd podle rodinného zázemí žáků. To vytváří i značně odlišné podmínky pro vzdělávání žáků a práci učitelů. Byla by žádoucí zvláštní podpora učitelů i žáků v těch třídách, kde se kumuluje znevýhodnění rodinné i třídní (žáci z méně podnětného prostředí chodí spolu dále do třídy). Naopak efekt výběrových tříd na prvním stupni ukazuje na příznivé sociální složení žáků v těchto třídách (jedná se o třídy bez žáků s nízkým SES statutem). Přestože se zatím neukazuje vzrůstající diferenciací výsledků žáků na prvním stupni v čase, jako je tomu na stupni druhém, a přestože rozdíly ve výsledcích mezi školami nejsou v ČR nejvyšší, neznamená to, že k tomu nemůže dále dojít. V matematice se již rozdíly oproti roku 2007 mírně zvyšují, jak jsme ukázali v této kapitole. Bylo by tedy ze strany MŠMT vhodné monitorovat zápisy do škol i pozdější výběrová řízení a přijímací zkoušky v rámci 1. stupně ZŠ. V případě většího nárůstu výběru dětí do tříd podle schopností či zájmu dětí lze očekávat v souladu se zahraničními zkušenostmi zvyšování vlivu rodinného zázemí na výsledky žáků a také i dále rostoucí rozdíly mezi jednotlivými třídami a školami.

Příklady z velkých měst ukazují, že ve školách vznikají další výběrové třídy, bilingvní třídy, a to v reakci na poptávku některých rodičů. Naopak trendem moderní vzdělávací politiky i školství jako veřejné služby má být v souladu s cíli vyjádřenými již B. S. Bloomem a zmíněnými v úvodu této zprávy přispívat ke snižování vzdělanostních nerovností. Cílem by mělo být zajistit, aby každá škola a třída byla stejně dobrá a aby rodiče nemuseli věnovat velkou péči výběru školy či třídy pro své dítě. Každému dítěti by se mělo dostat potřebné podpory. To však vyžaduje jak opatření na podporu učitelů a žáků v těch školách, kde bojují s překonáváním nepříznivých podmínek rodinného zázemí svých dětí, tak i monitoring toho, zda se systém již na 1. stupni nezačíná více diferencovat, neboť by to mělo negativní dopady na výsledky vzdělávání českých žáků i případné dlouhodobé negativní dopady na sociální soudržnost české společnosti.

Provést většinu opatření a změn systému, který se stále více diverzifikuje, může především MŠMT a zřizovatelé škol. Prvním krokem by mělo být monitorování současného stavu a omezení pořádání přijímacích zkoušek při zápisu do školy či zřizování výběrových tříd v rámci prvního stupně ZŠ. Podobné cíle i další konkrétnější opatření na podporu snižování nerovností doporučuje České republice rovněž zpráva OECD (OECD, 2012; Šojdrová et al., 2014). Jednotlivé školy a učitelé pak mohou sami přispět ke snižování nerovností tím, že se zaměří na podporu pokroku v učení každého žáka.